

Elizabeta Ivičević*

PLAIDER COUPABLE - NOVA ALTERNATIVA KLASIČNOM KAZNENOM POSTUPKU U FRANCUSKOM PRAVU

Francuski zakonodavac je 2004. godine donio zakon Loi Perben II, kojim je u kazneni postupak unio ustanovu plaider coupable. Njome se želi povećati učinkovitost kaznenog postupka i favorizirati određene procesne oblike kao alternativu klasičnom kaznenom postupku. Po njima javni tužitelj može pokrenuti postupak nagodbe s okrivljenikom ex officio, a može ga pokrenuti i sama obrana ako okrivljenik prizna svoju krivnju za prijestup (délit). Ako okrivljenik prihvati kaznu predloženu od strane javnog tužitelja i sud potvrdi njihov sporazum, sudska odluka o tome ima učinak presude. Stoga je postupak u obliku plaider coupable alternativa klasičnom kaznenom postupku. No, njegovo uvođenje u francusko pravo je izazvalo različite reakcije pravnih stručnjaka.

1. GLAVNI MOTIVI ZAKONODAVNE INTERVENCIJE

Francuski zakonodavac donio je 9. ožujka 2004. Zakon koji se odnosi na prilagodbu pravosuđa kretanjima kriminaliteta, poznatiji pod nazivom *Loi Perben II*.¹ Među glavnim značajkama tog zakona, koji je stupio na snagu 1. listopada 2004, ponajprije je nastojanje da se poveća učinkovitost kaznenog postupka te da se afirmiraju određeni oblici alternativa kaznenom progonu, odnosno klasičnom kaznenom postupku. Naime, jedna od ideja vodilja predlagatelja kasnije usvojenog zakonskog teksta bila je ta da "postupak ne mora biti jedini mogući odgovor na kaznena djela: odsutnost postupka ne znači odsutnost pravde".² Sukladno tome, *Loi Perben II* unio je u francuski Zakonik o kaznenom postupku (*Code de procédure pénale*) (dalje: CPP) odredbe kojima proširuje područje primjene već postojeće kaznene nagodbe (*composition pénale*), koja je zapravo alternativa kaznenom progonu,³ te uveo jedan novi

* Mr. sc. Elizabeta Ivičević, asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

¹ Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004, portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, JO 10 mars 2004, str. 4567.

² "...le procès ne doit pas être la seule réponse possible aux infractions: absence de procès ne signifie pas absence de justice". D. Perben, Predstavljanje prijedloga zakona u prvom čitanju pred Narodnom skupštinom, cit. prema: De Lamy, B., La loi n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, 2e Partie – Efficacité et diversification de la réponse pénale, Recueil Dalloz, n°28, 2004, str. 1984.

³ Francuski je zakonodavac zakonom od 23. lipnja 1999. propisao dvije mogućnosti umjesto kaznenog progona: postupak posredovanja (*médiation*) (čl. 41-1. CPP) te kaznenu nagodbu (*com-*

oblik progona, koji u biti čini alternativu klasičnom kaznenom postupku⁴ – “dolazak na prethodno priznanje krivnje” (“*comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité*”), skraćeno “*plaider coupable*”.⁵

2. POSTUPAK PLAIDER COUPABLE

2.1. Područje primjene

Područje primjene *plaider coupable* ograničeno je s obzirom na kategoriju kaznenih djela,⁶ pa se može provesti samo za delikte (*délits*), i to one za koje je kao glavna propisana novčana kazna ili kazna zatvora u trajnju najviše pet godina (čl. 495-7. CPP). Pri tome zakonodavac je od primjene izrijekom isključio delikte maloljetnika, tiskovne delikte (*délits de presse*), delikte ubojstva iz nehaja (*délits d’homicides involontaires*), političke delikte (*délits politiques*) te delikte za koje je propisano provođenje posebnog postupka (čl. 495-16. CPP).

2.2. Sadržaj prijedloga (moguće sankcije)

U postupku *plaider coupable* državni odvjetnik može predložiti jednu glavnu ili sporednu kaznu ili više njih propisanih za određeni delikt, pri čemu predložena kazna zatvora ne može biti duža od jedne godine ni od polovice propisane

position pénale). Potonju može inicirati državni odvjetnik tako da, prije pokretanja kaznenog postupka, predloži zainteresiranoj osobi koja je priznala počinjenje jednog kaznenog djela ili više njih iz kategorije određenih delikata (*délits*), za koje se kao glavna može izreći novčana kazna ili kazna zatvora u trajanju najviše pet godina, ili iz kategorije prekršaja (*contraventions*). Nagodba se može sastojati od jedne mjere ili više njih, koje su određene u čl. 41-2. CPP odnosno čl. 41-3. CPP. Ako zainteresirana osoba da svoj pristanak, državni odvjetnik obraća se predsjedniku nadležnog suda, koji treba potvrditi (*valider*) određenu mjeru. S tom potvrdom završava se postupak. U protivnom, ne pristane li zainteresirana osoba na nagodbu, ne izvršava li uredno nagodbom određene mjere ili pak ako predsjednik suda odbije dati svoju potvrdu, državni odvjetnik može ili pokrenuti kazneni postupak, ili predmet staviti *ad acta* (*classement sans suite*), ako smatra da za to postoje određeni procesnopravni ili materijalnopravni razlozi, ili jednostavno postupajući prema načelu svrhovitosti kaznenog progona. Stefani, G.; Levasseur, G.; Bouloc, B., *Procédure pénale*, Dalloz, Paris, 2004, str. 158, 547-549.

⁴ De Lamy, B., op. cit. bilj. 2, str. 1984.

⁵ Još je 1990. godine Komisija *Justice pénale et droits de l’homme* neuspješno predlagala pojednostavljenje postupka u slučajevima kad okrivljenik priznaje krivnju, a *Commission de réflexion sur la justice* odbacila je ideju uvođenja postupka *plaider coupable* i nekoliko godina kasnije, odnosno 1997. Ipak, 2004. godine došlo je do preokreta, a među ključnim argumentima u prilog prihvaćanju tog oblika postupka svakako su bili oni koji su upućivali na postojanje analognih instituta u poredbenom kaznenom procesnom pravu, i to ponajprije u španjolskom, portugalskom te talijanskom. *Ibid.*, str. 1986 – 1987.

⁶ Francusko pravo poznaje trodiobu kaznenih djela (*infractions*) na: zločine (*crimes*), delikte ili prijestupe (*délits*) prekršaje (*contraventions*).

kazne zatvora za taj delikt. Vrstu i mjeru kazne državni odvjetnik predlaže ovisno o okolnostima počinjenja delikta i osobnosti počinitelja, s time da pri odabiru novčane kazne mora voditi računa i o prihodima i dugovima počinitelja (čl. 495-8. CPP).

2.3. Modaliteti

Plaider coupable državni odvjetnik može pokrenuti po službenoj dužnosti, na zahtjev zainteresirane osobe (*intéressé*),⁷ ili na zahtjev njezina odvjetnika. Postupak započinje počiniteljevim priznanjem krivnje formuliranim pred državnim odvjetnikom, koji potom zainteresiranoj osobi (tj. počinitelju) predlaže izvršenje jedne ili više propisanih kazni (čl. 495-7. CPP), i to u obveznoj nazočnosti njezina odvjetnika.⁸ Nakon što državni odvjetnik iznese svoj prijedlog, zainteresirana osoba ima pravo slobodno komunicirati sa svojim odvjetnikom, kao i pravo zahtijevati desetodnevni rok u kojem može odlučiti hoće li prihvatiti predloženu kaznu odnosno kazne (čl. 495-8. CPP).

Kad zainteresirana osoba odmah pristane na predloženu kaznu ili kazne, s time da pristanak mora biti “izričit, slobodan i jasan”,⁹ slijedi postupak homologacije (*homologation*) pred predsjednikom suda visoke instancije (*Tribunal de grande instance*) ili delegiranim sucem (čl. 495-9. CPP).¹⁰ Naprotiv, ako odbije prijedlog, državni odvjetnik pokreće redoviti postupak pred nadležnim sudom (*tribunal correctionnel*) ili od istražnog suca zahtijeva započinjanje *information* (čl. 495-12. CPP). Ako pak zainteresirana osoba o prijedlogu ne odluči odmah, nego zatraži spomenuti desetodnevni rok za odlučivanje, državni odvjetnik može je izvesti pred nadležnog suca radi određivanja mjere sudbenog nadzora ili, no samo u iznimnim slučajevima, pritvora. Zainteresirana osoba ponovo dolazi pred državnog odvjetnika u roku od deset do dvadeset dana, računajući od dana kad je nadležni sudac odredio jednu od spomenutih mjera, koje u protivnom slučaju prestaju (čl. 495-10. CPP).

⁷ Zainteresirana osoba (*intéressé*) zapravo je počinitelj kaznenog djela, a zakonodavac se u odredbama koje uređuju postupak *plaider coupable* osim termina “zainteresirana osoba” koristio i terminom “osoba” (“*personne*”).

⁸ U postupku *plaider coupable* zainteresirana osoba obvezno mora imati odvjetnika, kojeg može sama izabrati, ili koji joj se, u protivnom, postavlja po službenoj dužnosti (čl. 495-8. CPP). Odvjetnik ima pravo uvida u spis predmeta.

⁹ Prema odredbi čl. R 15-33-40 CPP. V. Saas, C., De la composition pénale au plaidier-coupable: le pouvoir de sanction du procureur, *Revue de Science criminelle et de droit pénal comparé*, n°4, 2004, str. 837 – 838.

¹⁰ Stefani, G.; Levasseur, G.; Bouloc, B., djelo cit. u bilj. 3, str. 158.

2.4. Homologacija

Da bi se postupak *plaider coupable* uspješno završio, potrebno je dakle da se sporazum državnog odvjetnika i zainteresirane osobe podvrgne homologaciji pred predsjednikom suda visoke instancije (*Tribunal de grande instance*) ili delegiranim sucem. Homologacija (*homologation*) jest “sudbena potvrda kojoj zakon podvrgava određene akte i koja, pod pretpostavkom da sudac provodi kontrolu legaliteta, a često i oportuniteta, homologiranom aktu pridaje izvršnu snagu sudbene odluke”, pri čemu homologacija ima veću težinu od obične ili “jednostavne” potvrde.¹¹

U fazi homologacije sudac saslušava zainteresiranu osobu i njezina odvjetnika te provjerava stvarnost činjenica i njihovu pravnu kvalifikaciju. Žrtva, koja prethodno mora biti obaviještena o tom postupku kako bi u njemu mogla sudjelovati kao civilna stranka (*partie civile*),¹² može nazočiti navedenim radnjama. Naposljetku, sudac može ili homologirati predloženu kaznu, odnosno kazne ili odbiti zahtjev za homologaciju,¹³ no nikako ne može odrediti kazne drugačije od onih koje je predložio državni odvjetnik.

U slučaju pozitivne odluke, sudac izdaje i javno čita odluku o homologaciji (*ordonnance d'homologation*), koja mora biti obrazložena utvrđenjima da zainteresirana osoba, u nazočnosti svog odvjetnika, priznaje činjenice koje joj se stavljaju na teret i prihvaća kaznu ili kazne koje je predložio državni odvjetnik te da je ta kazna odnosno da su te kazne opravdane s obzirom na okolnosti počinjenja kaznenog djela i osobnost počinitelja (čl. 495-11. CPP). Ta odluka proizvodi učinke osuđujuće presude protiv koje je dopuštena žalba. Žalbu mogu podnijeti osuđenik i državni odvjetnik, koji ima samo sporedno pravo žalbe (čl. 495-11. CPP)¹⁴.

U slučaju sučeve negativne odluke, dakle ako sudac odbije homologaciju, isto kao i kad zainteresirana osoba odbije prijedlog, državni odvjetnik pokreće postupak pred nadležnim sudom (*tribunal correctionnel*), ili pak od istražnog suca zahtijeva započinjane *information* (čl. 495-12 CPP).

¹¹ De Lamy, B., djelo cit. u bilj. 2, str. 1988.

¹² Da bi žrtva kaznenog djela mogla sudjelovati kao stranka u francuskom kaznenom postupku, potrebno je da se prethodno izjasni u pisanoj pritužbi (*plainte écrite*), upućenoj istražnom sucu, da nastupa kao civilna stranka (*se constituer partie civile*) (čl. 85. CPP). Stefani, G.; Levasseur, G.; Bouloc, B., djelo cit. u bilj. 3, str. 278.

¹³ Ustavno vijeće (*Conseil constitutionnel*) pojasnilo je da će sudac odbiti zahtjev za homologaciju posebice u slučajevima kad se dokaže nedužnost osobe koja je priznala krivnju, kad optužujuće činjenice ne odgovaraju određenoj kaznenopravnoj kvalifikaciji djela ili pak ako procijeni da priroda činjenica, osobnost zainteresirane osobe, položaj žrtve ili društveni interesi opravdavaju provođenje redovitog postupka za delikte. De Lamy, B., djelo cit. u bilj. 2, str. 1988.

¹⁴ Žrtva koja ima status civilne stranke može podnijeti žalbu samo protiv odluke o naknadi štete (*réparation de préjudice*) (čl. 495-13. CPP).

3. SAŽET PRIKAZ KRITIKA POSTOJEĆEG ZAKONSKOG UREĐENJA

Opisano zakonsko uređenje novog postupka *plaider coupable* izazivalo je podijeljene reakcije francuske stručne javnosti. S jedne strane, kritičari upozoravaju da se krivnja, umjesto na temelju kontradiktorne sudske rasprave, utvrđuje na temelju počiniteljeva priznanja iznesenog pred državnim odvjetnikom, koji zatim predlaže i u biti određuje vrstu i mjeru kazne, budući da sudac intervenira tek kasnije, u fazi homologacije. Na taj su način znatno ojačane ovlasti državnog odvjetništva u odnosu prema sudstvu. Štoviše, kritičari upozoravaju da se državno odvjetništvo zapravo poistovjećuje sa sudbenom vlasti jer mu je dodijeljena “moć kažnjavanja”.¹⁵ Osim toga, kritičari ističu kako počiniteljevo priznanje određuje oblik postupka, no istovremeno otvara i mogućnost pregovaranja o kazni.¹⁶ Tako neki francuski autori uspoređuju *plaider coupable* s ustanovama *plea-bargaining* odnosno *charge-bargaining*, koje su svojstvene poredcima anglo-američke pravne tradicije, no koje su strane francuskoj koncepciji “prava na proces” (“*droit à procès*”). Pri tome upozoravaju da je “nagrada okrivljenicima koji se odriču svojeg prava na proces u jezgri svakog sustava pregovaranja o krivnji”¹⁷ te dovode u pitanje dobrovoljnost priznanja u takvim postupcima.

No, s druge strane, autori koji pozdravljaju uvođenje postupka “*plaider coupable à la français*” ističu da je riječ o postupku koji se bitno razlikuje od *plea-bargaining* i *charge-bargaining*, ponajviše zato što nije dozvoljeno “cjenjkanje” o kvalifikaciji djela te zato što u postupku zadnja riječ ipak pripada sudu, koji u fazi homologacije provjerava pravnu kvalifikaciju i opravdanost kazne. Stoga ističu kako *plaider coupable* treba shvatiti kao pozitivnu zakonsku novinu, konkretnije kao novi alternativni “način proceduralizacije pravde u kaznenom pravosuđu”¹⁸ koji će pridonijeti učinkovitosti čitavog sustava.

Naposljetku, treba napomenuti da, nakon prvih negativnih i pozitivnih kritika koje su djelomice usmjerene prema konkretnom zakonskom uređenju *plaider coupable*, a djelomice općenito prema tendenciji uvođenja konsenzualnih oblika postupanja u kazneno pravosuđe, preostaje iščekivanje podataka o primjeni navedenog postupka u francuskoj kaznenopravnoj praksi. Analiza tih podataka

¹⁵ Kritike upozoravaju ponajprije na opasnost od površnosti sučeve kontrole, koja bi se mogla svoditi na kontrolu ispravne primjene prava, čime bi državni odvjetnik zapravo obnašao jedinu glavnu ulogu u postupku *plaider coupable*. Saas, C., djelo cit. u bilj. 9, str. 827 – 829 i 841.

¹⁶ *Ibid.*, str. 827.

¹⁷ Alschuler, A. W., cit. prema: *ibid.*, str. 839. Opširnije o tim prigovorima: M. Damaška, Napomene o sporazumima u kaznenom postupku, HLJKPP 1/2004, str. 3-20, posebno 13 i sl.

¹⁸ Dobkine, M., La constitutionnalité de la loi portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité, Recueil Dalloz, n° 14, 2004, str. 957-958.

omogućit će ocjenu značenja uvođenja *plaider coupable* u francusko pravo te ponuditi odgovor na pitanje je li zaista riječ o “znaku dubokih promjena u odnosima između kaznenog pravosuđa i građanskog društva”¹⁹ ili samo o još jednom alternativnom obliku kaznenopravne reakcije na određena kaznena djela, uvjetovanom zahtjevima učinkovitosti i ekonomičnosti.

Summary

**PLAIDER COUPABLE – A NEW ALTERNATIVE TO THE TRADITIONAL
CRIMINAL PROCEDURE IN FRENCH LAW**

Motivated by efforts to increase the efficiency of criminal procedure and to promote certain forms of alternatives to criminal proceedings or classical criminal procedure, the French legislator in 2004 adopted *Loi Peben II*, which introduced the procedure of *plaider coupable* among the provisions of the French Code of Criminal Procedure. The public prosecutor may initiate this procedure *ex officio*, or at the request of the person concerned or at the request of his/her lawyer, provided that the perpetrator confesses his/her guilt for having committed a certain offence constituting a *délit*. If the person concerned accepts the penalty or penalties proposed by a public prosecutor, and if a court confirms (homologues) that agreement, the court decision on homologation produces the effects of a sentence, liable to appeal. Therefore the procedure of *plaider coupable* forms an alternative to the classical criminal procedure. However, its introduction into French law has provoked different reactions from French legal experts.

¹⁹ Charvet, D., *Réflexions autour du plaider-coupable*, Recueil Dalloz, n°35, 2004, str. 2517.